Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Dziekanat Wydziału Teologii
Wpł. dnia 2019 -06- 04
Znak

Ks. dr hab. Leszek Szewczyk, prof. UŚ
Wydział Teologiczny
Uniwersytet Śląski w Katowicach

RECENZJA

rozprawy doktorskiej ks. mgra lic. Remigiusza Malewicza

Wielki Post jako „czas na odnowienie łask chrzcielnych" (DH 69).
Studium homiletyczne na przykładzie polskiego przepowiadania posoborowego

napisanej pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Stanisława Dyka
(wydruk komputerowy, stron 377).

Okres Wielkiego Postu służy przygotowaniu do obchodu Paschy. Liturgia wielkopostna przygotowuje katechumenów do obchodu paschalnego misterium przez różne stopnie wtajemniczenia chrześcijańskiego, a wiernych przez wspomnienie przyjętego chrztu i pełnienie pokuty (ONRLiK 27). Człowiek wierzący w Chrystusa ma świadomość, że chrzest, którego mu udzielono jest bramą otwierającą dostęp do innych sakramentów - bramą życia w Duchu (KKK 1213). Już ten obraz podpowiada, że chrzest to początek drogi, a wiara, której Kościół przy chrzcie wymaga, nie jest jeszcze ani dojrzała, ani doskonała, lecz jest dopiero zaczątkiem, który chrześcijanin ma obowiązek w sobie rozwijać (KKK 1253). Głoszący słowo Boże ma tu okazję do promowania tak zwanej „nowej kultury", którą winien charakteryzować się każdy uczeń Pański. Chodzi tu oczywiście o konkretny sposób myślenia, mówienia i działania, o wyrazistą (ewangeliczną) hierarchię wartości, dzięki której człowiek pragnie życia w łasce uświęcającej, w łasce, która usprawiedliwia przez wiarę i chrzest (KKK 1987).W cyklu liturgicznym A czytania lekcjonarza zostały dobrane ze względu na chrześcijańską inicjację tak, aby podkreślić sakramentalno-chrzcielny charakter Wielkiego Postu. Homilista w tym okresie roku liturgicznego powinien wskazać w pełniejszym świetle podwójny charakter Wielkiego Postu. Przez przypomnienie chrztu lub też przygotowanie do niego oraz przez pokutę ma on usposabiać wiernych – gorliwiej oddających się słuchaniu Bożego słowa i modlitwie – do obchodzenia paschalnego misterium. Powinien szerzej uwzględnić elementy chrzcielne i pokutne właściwe liturgii Wielkiego Postu (KL 109).

Wydane w 2015 roku *Dyrektorium homiletyczne* proponuje: „Homilię kształtuje bardzo prosta dynamika: jest ona refleksją nad znaczeniem czytań i modlitw z danej celebracji w świetle tajemnicy paschalnej i prowadzi zgromadzenie do celebracji eucharystycznej, w której zebrani uczestniczą wspólnie w owej tajemnicy" (DH 15). Zdaniem *Dyrektorium* głównym kluczem interpretacyjnym tekstów świętych i obrzędów danej celebracji, a więc podstawowym kryterium hermeneutycznym dla homilii, jest misterium paschalne Chrystusa.

Treść *Dyrektorium homiletycznego* zachęca do poszukiwań duszpasterskich oraz naukowych, zwłaszcza z zakresu teologii homiletycznej. Poszukiwań tych domaga się również aktualny stan przepowiadania słowa Bożego. Z uznaniem należy więc przyjąć, kolejną już inicjatywę, podjętą przez zespół Katedry Homiletyki Wydziału Teologii KUL JPII, mającą na celu ocenę teorii i praktyki głoszenia słowa Bożego w Polsce. Owocem tych naukowych poszukiwań jest również recenzowana rozprawa doktorska ks. mgra lic. Remigiusza Malewicza.

I. OPIS ROZPRAWY

Recenzowane opracowanie jest obszerne i liczy 377 stron. Składa się na nie: spis treści, wykaz skrótów, wstęp, pięć rozdziałów, zakończenie i bibliografia. Autor zaznacza, że „bezpośrednim motywem wyboru tematu niniejszej rozprawy był obchodzony w 2016 roku jubileusz 1050-lecia Chrztu Polski" (s. 17). Pogłębione spojrzenie na sakrament chrztu świętego, na tożsamość i misję ochrzczonego, którym ten Jubileusz zaowocował „stała się dla autora dysertacji impulsem, by dotknąć tematyki łask chrzcielnych w przepowiadaniu, a wielkopostne niedziele cyklu A stwarzają ku temu właściwą okazję" (s. 17,18). Autor uzasadnia wybór podjętej problematyki pragnieniem udzielenia odpowiedzi na pojawiające się postulaty Kościoła, który zachęca do uwzględniania w przepowiadaniu homilijnym chrzcielnego charakteru Wielkiego Postu.

Autor rozprawy we wstępie dokładnie definiuje jej problem badawczy. Jest nim „naukowe opracowanie kerygmatu pięciu niedziel Wielkiego Postu cyklu A w perspektywie chrzcielnej, aby ukazać, że celebracje tych niedziel wprowadzają wiernych w przeżywanie *wędrówki chrzcielnej* – są czasem *na odnowienie łask chrzcielnych*" (s. 20). Jednocześnie ks. Malewicz precyzyjnie formułuje pytania, na które w opracowaniu będzie starał się udzielić odpowiedzi. Wyznacza sobie również zadanie sformułowania „postulatów mających na celu odnowę współczesnego przepowiadania homilijnego niedziel Wielkiego Postu cyklu A, uwzględniając przy tym teologię homilii i współczesne nauczanie Kościoła na jej temat" (s. 20). Podstawą do przeprowadzonych przez Autora refleksji są źródła (biblijne, patrystyczne, liturgiczne, dokumenty Kościoła i homilijne) oraz bogata literatura przedmiotu. Bardzo przejrzyście zredagowany wstęp analizowanej rozprawy zawiera wszystkie niezbędne elementy oraz merytorycznie wprowadza w kolejne etapy postępowania badawczego. Jest w nim wskazanie metod badawczych, którymi posługuje się Autor w poszczególnych rozdziałach. Nie tylko precyzyjnie je określa ale również uzasadnia konieczność ich zastosowania na kolejnych etapach postępowania badawczego. Zastosowane w rozprawie metody okazały się skuteczne. Konsekwentnie też były realizowane w całości rozprawy, dowodząc metodologicznej dojrzałości i precyzji Doktoranta.

II. WARTOŚĆ MERYTORYCZNA PRACY

Recenzowana rozprawa posiada dużą wartość merytoryczną. Podjęty w niej problem jest oryginalny, nie ulega też wątpliwości jego szczególna aktualność. Przedstawiony we wstępie opracowania *status quaestionis* podpowiada, że problematyka polskiego przepowiadania wielkopostnego stała się już przedmiotem wcześniejszych prac dyplomowych, monografii i artykułów. Autor jednak słusznie zauważa, że w polskiej literaturze homiletycznej wciąż brakuje poszerzonego opracowania, które w sposób całościowy ukazałoby pięć kolejnych niedziel Wielkiego Postu cyklu A w kluczu „wędrówki chrzcielnej" (s. 22). Rozprawa ks. Malewicza, ten brak uzupełnia, spełniając jednocześnie warunek nowości, który wymagany jest w dysertacjach doktorskich.

Struktura analizowanej rozprawy nie budzi poważniejszych zastrzeżeń. Odczytanie kerygmatu tekstów świętych w kontekście „odsłonięcia" łask chrzcielnych, wskazanie na celebrację liturgiczną jako miejsce odnowienia tych łask, a także ukazanie ich teologicznego znaczenia, zbadanie podejmowania tej problematyki w polskim przepowiadaniu posoborowym oraz sformułowanie postulatów odnowy współczesnego przepowiadania homilijnego pięciu niedziel Wielkiego Postu cyklu A to kolejne etapy postępowania badawczego. Etapy te prowadziły Autora do zrealizowania wyznaczonych celów i przybrały postać kolejnych rozdziałów opracowania.

W pierwszym rozdziale Autor przeprowadził solidną analizę czytań mszalnych przeznaczonych na poszczególne na niedziele Wielkiego Postu cyklu A. Z dużym znawstwem korzystał z metod właściwych dla hermeneutyki Lekcjonarza mszalnego – pozwoliło to ustalić zgodność tematyczną pomiędzy analizowanymi tekstami i określić ich kerygmatyczną wymowę.

Drugi rozdział zawiera interpretację kerygmatu czytań mszalnych w kluczu celebracji. Autor odczytał chrzcielne orędzie poszczególnych niedziel w kontekście tekstów euchologijnych, a także znaków, symboli i obrzędów liturgicznych (związanych z liturgią chrztu i Eucharystii) (s. 329).

W trzecim rozdziale Autor poddał teologicznej interpretacji tematy kerygmatyczno-teologiczne, sprecyzowane na poprzednich etapach opracowania. Trafne odwołanie się do katechez chrzcielnych i mistagogicznych Ojców Kościoła przypomina czytelnikowi, ze to „od Ojców dowiadujemy się, jak ściśle tajemnica słowa biblijnego wiąże się z tajemnicą celebracji eucharystycznej" (DH 25). Homilie patrystyczne uczą nas, że wielkie sprawy Boże, dokonujące się w historii zbawienia, są dla nas stale aktualne i dziś też się urzeczywistniają dla słuchaczy. Kiedy zaś zanika u kaznodziejów i homilistów znajomość nauczania Ojców Kościoła, zanikają też dobre kazania i homilie.

Krytyczna analiza homilii z „Świętokrzyskich kazań radiowych" oraz dwóch najpopularniejszych periodyków homiletycznych w Polsce: „Biblioteki Kaznodziejskiej" i „Współczesnej Ambony" stanowi treść rozdziału czwartego. Autor przeanalizował 319 homilii, co stanowi materiał wystarczający do wyciągnięcia wniosków oraz sformułowania postulatów dotyczących odnowy przepowiadania homilijnego. W tym miejscu można wyrazić jedynie ubolewanie, że z końcem 2018 roku Redakcja „Współczesnej Ambony" postanowiła zawiesić wydawanie tego czasopisma, którego korzenie sięgają 1946 roku.

Ks. mgr lic. Malewicz, po przeanalizowaniu zebranych homilii, formułuje trafne wnioski, wydobywa elementy zasługujące na uznanie oraz odważnie wskazuje na występujące w przepowiadaniu błędy takie jak np.: „biblicyzm, historycyzm, peryferyzm, instrumentalizacja kerygmatu, doktrynalizm, dydaktyzm, brak jedności tematycznej" (s. 332).

Zgodnie z zasadami postępowania badawczego postulaty odnowy treści homilijnego przepowiadania niedziel Wielkiego Postu cyklu A Autor zawarł w ostatnim, piątym rozdziale dysertacji. Postulaty te zostały zaprezentowane, co zresztą stanowi kolejne *novum* recenzowanego opracowania, „zgodnie z dynamiką homilii ukazaną w *Dyrektorium homiletycznym*, czyli w potrójnej odsłonie: słowo – celebracja – życie" (s. 332).

Zastosowane w rozprawie metody okazały się skuteczne. Podjęty przez Autora kierunek rozważań jest uzasadniony. Dochodzenie do naukowych wniosków może jednak następować różnymi drogami. Do przeprowadzenia badań Autor posłużył się elementami schematu sylogizmu praktycznego, na który składają się trzy elementy merytoryczne: normatywny, empiryczny i praktyczny. Autor w pierwszych trzech rozdziałach odwołuje się do zasad i norm teologicznych, które pozwalają modelowo przedstawić badaną rzeczywistość (przesłanka większa). W dalszej kolejności, w rozdziale czwartym, przeanalizował, zgodnie z wybraną metodologią, a następnie dokonał interpretacji teologicznej wyników badań w świetle wyznaczonych norm i zasad teologicznych (przesłanka mniejsza). Na ostatnim etapie (rozdział piąty) sformułował wnioski i postulaty praktyczne.

Przedstawione w trzech pierwszych rozdziałach zasady i normy teologiczne, bardzo cenne i niezbędne dla dalszego postępowania badawczego, zawierają szczegółowe analizy kerygmatycznej wymowy i interpretacji czytań Lekcjonarza mszalnego oraz teologiczne pogłębienie kerygmatu tekstów świętych. Wyniki badań itinerarium chrzcielnego zostały „skonfrontowane" z treścią analizowanego materiału homilijnego. Zdaniem recenzenta korzystne dla metodologicznej poprawności byłoby rozbudowanie treści rozdziału czwartego, w którym Autor analizuje homilijne przepowiadanie wielkopostnego itinerarium chrzcielnego. Zabieg taki byłby wskazany, również ze względu na zasygnalizowany w tytule charakter opracowania: „Studium homiletyczne na przykładzie polskiego przepowiadania posoborowego".

Ks. Malewicz solidnie udokumentował wypowiadane przez siebie stwierdzenia. Cytaty nie pełnią wyłącznie funkcji ornamentacyjnej, lecz stanowią doskonały i merytoryczny komentarz do uzasadnionych poglądów Autora. A przypisy, które uderzają swoją obfitością, stanowią jakby paralelny do tekstu ciąg informacji. Na pozytywną uwagę zasługuje poprawnie skonstruowany spis bibliografii. Jego znaczna objętość świadczy o zebraniu wystarczającej bazy źródłowej.

Autor recenzowanego opracowania, w precyzyjny sposób porusza się w obszarze właściwym dla współczesnej teologii homiletycznej. Ta zaś, będąc terenem badań interdyscyplinarnych podejmuje, miedzy innymi, zagadnienia właściwe dla biblistyki, teologii liturgicznej i teologii sakramentów. We wszystkich tych obszarach Doktorant wykazuje duże kompetencje. Z cała pewnością jest to wynikiem solidnych studiów w ramach Instytutu Liturgiki i Homiletyki Wydziału Teologii KUL JPII oraz znakomitego warsztatu promotora, ks. prof. dra hab. Stanisława Dyka.

III. OCENA FORMALNEJ STRONY PRACY

Ks. mgr lic. Remigiusz Malewicz przygotował opracowanie, którego język i styl utrzymane są na właściwym poziomie naukowym. Autor posługuje się językiem poprawnym, bogatym w słownictwo, płynnym i komunikatywnym, co potęguje zainteresowanie czytelnika. Autor pisze zwięźle i logicznie, dobitnie prowadzi myśl i konsekwentnie wyciąga stosowne wnioski, czyniąc to w sposób zrównoważony i rzetelny.

Praca odznacza się logiczną i przejrzystą strukturą, zwartą treścią, a refleksja naukowa przebiega od zagadnień podstawowych i zasad ogólnych, poprzez analizę zgromadzonego materiału badawczego, do szczegółowych wskazań i rozwiązań. Autor konsekwentnie wyciąga wnioski z przesłanek i tworzy dojrzałą syntezę.

Z uznaniem należy zauważyć dbałość Autora o staranne i estetyczne wydanie rozprawy. W opracowaniu, poza bardzo nielicznymi wyjątkami, nie występują błędy stylistyczne i literowe (s. 115 – mała litera na początku zdania; s. 298 – brak miejsca wydania, roku i strony w przypisie nr 1).

W pewnej analogii do konstrukcji całej pracy, obejmującej wstęp, rozdziały i zakończenie, również rozdziały i podrozdziały jako jednostki pracy powinny posiadać rodzaj wprowadzenia, czyli tzw. główki. Wprowadzenie do rozdziału i poszczególnych podrozdziałów to zapowiedź tematyki stanowiącej ich treść, składające się z kilku zdań pogłębiających problem danej partii materiału. Tę zasadę Autor pominął na stronach: 178, 198, 211, 230 i 244), gdzie obok siebie, umieścił tytuł podrozdziału i paragrafu.

W pierwszych trzech rozdziałach zauważyć można brak podsumowania tych etapów postępowania badawczego. Wprawdzie uzupełnienie to znajduje się w zakończeniu, to jednak dla czytelnika podsumowanie takie poszczególnych rozdziałów byłoby cennym dopowiedzeniem do poszczególnych partii rozprawy.

Przedstawione powyżej uwagi nie powinny wpływać na ogólny obraz pracy, bowiem ta pod względem formalnym nie budzi większych zastrzeżeń i zasługuje na uznanie.

IV. KWESTIE DO DYSKUSJI

Recenzowana rozprawa doktorska ks. mgra lic. Remigiusza Malewicza to opracowanie oryginalne, twórcze i ciekawe. Studium takie rodzi szczegółowe pytania, zwracam się zatem z prośbą do Doktoranta o ustosunkowanie się do następujących kwestii:

1) Doktorant słusznie zaznacza, że sytuacja danej wspólnoty i jej potrzeby stają się swoistym „kluczem hermeneutycznym" dla odczytywania tekstów świętych w liturgii (s. 320). Tymczasem w polskich publikacjach pojawie się stwierdzenie, że jednym z mankamentów *Dyrektorium homiletycznego* jest niewystarczająca refleksja nad uczestnikami zgromadzenia wiernych. Na ile Doktorant podziela ten pogląd? Jakie największe walory i mankamenty dostrzega Doktorant w *Dyrektorium homiletycznym*?

2) Doktorant wskazuje, że homilia ma funkcję mistagogiczną – ukazuje obecność i działanie Chrystusa w liturgii, a także prowadzi uczestników celebracji do komunii z Nim (s. 309). Czy funkcję mistagogiczną posiada jedynie przepowiadanie homilijne? Na ile funkcja ta może występować w przepowiadaniu pozahomilijnym (kazania, konferencje, katecheza)?

V. WNIOSEK KOŃCOWY

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska ks. mgra lic. Remigiusza Malewicza *Wielki Post jako „czas na odnowienie łask chrzcielnych" (DH 69). Studium homiletyczne na przykładzie polskiego przepowiadania posoborowego*, stanowi wartościowy wkład w rozwój polskiej teologii homiletycznej. Wyliczone, nieliczne zastrzeżenia nie podważają w żaden sposób naukowego waloru recenzowanej rozprawy.

Rozprawa ma dużą wartość, zwłaszcza dla wykładowców homiletyki na wydziałach teologii i w seminariach duchownych. Rozprawa powinna zainteresować także duszpasterzy i osoby zaangażowane w dzieło głoszenia słowa Bożego. Dlatego postuluję, żeby recenzowane opracowanie, przez jego ogłoszenie drukiem było dostępne dla większego grona czytelników.

Biorąc pod uwagę wszystkie wypowiedziane wyżej uwagi stwierdzam, że recenzowana rozprawa spełnia wymogi stawiane tego typu pracom, dlatego wnoszę o

przyjęcie rozprawy doktorskiej ks. mgra lic. Remigiusza Malewicza i dopuszczenie do jej publicznej obrony.

Katowice, 29 maja 2019 roku

Ks. dr hab. Leszek Szewczyk, prof. UŚ